

המרכז לצדק חברתי ודמוקרטיה ע"ש יעקב חזן במכון ון ליר בירושלים

ה' באלול תשע"ד, 31 באוגוסט 2014

לכבוד

שרי הממשלה / ועדת השרים לענייני הפרטה

הנדון: האינטרס הציבורי והתכנית להפרטת ענק של חברות ממשלתיות

שלום רב,

בקרב תגיע לאישורכם בממשלה "הצעת מחליטים" להפרטה מלאה או חלקית של עשר חברות ממשלתיות באמצעות חוק ההסדרים. ההצעה, שלא הובאה לידיעת הציבור, תכלול קרוב לוודאי את התבנית הסטנדרטית של הצעות כאלה לאחר שאושרה על ידי מזכירות הממשלה ואליה יצורפו אישורים של היועצים המשפטיים הרלוונטיים לפיהם הצעד אפשרי מבחינה חוקית.

אנחנו קוראים לכם לא לאשר את המהלך ללא שיקול דעת מעמיק, ובוודאי שלא באמצעות המחטף של חוק ההסדרים שנועד למנוע דיון ציבורי והליך חקיקה מסודר. מדובר במהלך בעל השלכות רחבות למשק ולחברה -- המשך של מדיניות ההפרטה ב-30 השנים האחרונות, שנעשתה בישראל רובה ככולה ללא בדיקה ראויה וללא הוכחות בדבר כדאיותה.

מדינות רבות במערב שוקלות כעת מחדש את מדיניות ההפרטה, לרבות מכירתן של חברות ממשלתיות, משום שהניסיון שהצטבר מראה שהפרטה אינה רק סוגיה כלכלית – היא גם, ובעיקר, סוגיה חברתית בעלת השלכות לטווח ארוך. לעומת זאת, רשות החברות הממשלתית ומשרד האוצר ממשיכים לדבוק אוטומטית בתפיסה לפיה כול הפרטה היא חיובית, ואף מעדיפים לעשות זאת ללא שקיפות, בלי לשמוע את עמדתן של החברות המועמדות להפרטה, ובלי מסמכים המעידים על מחשבה תחילה.

קבלת החלטה על הפרטה צריכה להיות מלווה בנימוקים כלכליים, חברתיים וסביבתיים שנבדקו היטב. הנימוק הכלכלי שפורסם - התייעלות וניצול מיטבי של הנכסים - טעון הוכחה. יש חברות ממשלתיות שמתנהלות היטב, ויש חברות שהפרטו במחירים שערורייתיים, ועתה הן מבצעות "תספורות" ועוללות לפשוט רגל. וגם להפך: יש חברות ממשלתיות כושלות ויש חברות מופרטות משגשות.

הנימוק שהשוק תמיד עדיף וכי "מדינות לא יודעות לנהל" הומר במדינות מתוקנות בגישה מאוזנת יותר, לפיה נטל ההוכחה הוא על המפריט. הרי אם החברה היא ממשלתית, הרי זה משום שהיא אינה אך ורק למטרות רווח כלכלי, ויש להבטיח את האינטרסים הציבוריים שהביאו להקמתה. גם הנימוק שמכירת החברות, או מכירת מניות מיעוט, יכניסו מיליארדים לקופת המדינה לא צריך לשכנע את שרי הממשלה, כי זו הכנסה חד-פעמית שניזקה לטווח ארוך עלול להיות גדול מתועלתה.

כללו של דבר, יש צורך לפרסם ברבים תכנית מפורטת ומשכנעת של הפרטת הענק הזו, ובה יעדי ההפרטה וההשלכות הכוללות של הפרטת כל אחת מהחברות הממשלתיות. לדוגמה, לא ברור מדוע רשות החברות הממשלתית בחרה בשיטה של הנפקת מניות מיעוט לציבור? לכאורה מהלך זה משאיר את השליטה בידי המדינה, אולם קיים חשש להכפפת האינטרסים של הציבור בחברה לטובת האינטרסים של בעל מניות המיעוט בשלב הראשון, והפרטה מלאה של החברה בשלב השני.

אם כך, המידע הזה צריך להיות מוצג בפני השרים ובפני הכנסת. זאת ועוד, רשות החברות מודה שאינה בנויה לאתגר. היא זקוקה לחברת הייעוץ מקינזי שתתכנן עבורה, ולרשויות עסקיות שיפקחו במקומה. ואם מפריטים גם את התכנון וגם הפיקוח, מי ישמור על האינטרסים של האזרחים?

כמי שחקרו ובדקו את מדיניות ההפרטה והרגולציה בישראל, למדנו לצערנו ש"התייעלות" עשויה להיות מסווה גם לשחיתות, למכירת נכסי ציבור למקורבים, להגברת הריכוזיות, ליצירת מונופולים לא-ממשלתיים וליצירת שכבת בעלי הון שרכשה חברות ממשלתיות בכספי ציבור.

האם החברות שיופרטו ישפרו את השירות, לא יעלו מחירים, לא יעסיקו עובדי קבלן בתנאי ניצול, או לא יפגעו באיכות הסביבה? כול זה יופיע בפרטי המכרזים, אומרים לנו. גם אם כך -- אין למדינה בכלל, ולרשות החברות בפרט, יכולת להבטיח זאת.

אנו מצרפים לעיונכם את **המדריך לקבלת החלטות בטרם הפרטות ומיקור חוץ**, שכתבנו במסגרת פרויקט מדיניות ההפרטה בישראל **במרכז לצדק חברתי ודמוקרטיה ע"ש יעקב חזן במכון ון ליר בירושלים**. מטרתו לסייע לעבודת המטה במשרד הממשלתי לבחון אם ההפרטה המוצעת היא אכן החלופה המתאימה ביותר, ואם כך – כיצד להבטיח את שיפור השירות ואת השגת התוצאות המצופות. המדריך נועד לבחון גם הפרטה חלקית, בעיקר בשירותים חברתיים, וניתן להיעזר בו לבחינת הפרטות של חברות ממשלתיות.

אנו מבקשים שתבחנו את תכנית ההפרטה שתוצג בפניכם בהקפדה יתרה, ונשמח לעמוד לרשותכם בכל עניין שיידרש.

בכבוד רב,

פרופ' יצחק גל-נור, מנהל אקדמי של פרויקט ההפרטה והרגולציה, מרכז חזן במכון ון ליר; האוניברסיטה העברית

פרופ' לאה אחדות, מכון ון ליר והמכללה האקדמית רופין

פרופ' אביה ספיבק, מכון ון ליר ואוניברסיטת בן גוריון

ד"ר אמיר פז פוקס, מנהל אקדמי של פרויקט ההפרטה ומחבר דוח הפרטות, מרכז חזן במכון ון ליר

ד"ר ורדה שיפר, מנהלת אקדמית של מחקר על רשויות מקומיות, מרכז חזן במכון ון ליר

ד"ר אייל טבת, מנהל אקדמי של מחקר רגולציה, מרכז חזן במכון ון ליר

ד"ר שרית בן שמחון-פלג, מחברת דוח הפרטות, מרכז חזן במכון ון ליר; אוניברסיטת תל אביב

ד"ר רונן מנדלקרן, עמית מכון פולונסקי וחוקר במרכז חזן במכון ון ליר

ד"ר אסא מרון, חוקר במרכז חזן במכון ון ליר; האוניברסיטה העברית

אמנון פורטוגלי, חוקר במרכז חזן במכון ון ליר

עמית בן צור, מחבר המדריך, מרכז חזן במכון ון ליר

נגה איתן, מקדמת מדיניות ותקשורת, מרכז חזן במכון ון ליר

נעמיקה ציון, מנהלת מרכז חזן במכון ון ליר

העתק:

עו"ד אביחי מנדלבלויט, מזכיר הממשלה
מר אורי יוגב, מנהל רשות החברות הממשלתיות